

УДК 070. 11:303.833.6 (477)

Мітчук О. А., к.ф.н., доцент, декан факультету журналістики
(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука, м. Рівне)

БАЗИСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ФЕНОМЕНУ НАЦІОНАЛЬНОГО ЖУРНАЛІСТСЬКОГО КОНТЕНТУ

***Анотація.** Комунікаційне середовище віддзеркалює духовний світ того народу, який його створює. Розглядаються функціональні чинники журналістики, які надають комунікаційній практиці неповторності, утримують в тонусі національну ціннісність, тип і стиль національної культури спілкування.*

***Ключові слова:** аудиторія, духовність, журналістика, комунікація, контент, культура.*

***Аннотация.** Коммуникационная среда отражает духовный мир того народа, который его создает. Рассматриваются функциональные факторы журналистики, добавляющие коммуникационной практике неповторимости, содержат в тонусе национальную ценность, тип и стиль национальной культуры общения.*

***Ключевые слова:** аудитория, духовность, журналистика, коммуникация, контент, культура.*

***Annotation.** Communication environment reflects the inner world of the people who create it. We consider the functional factors journalism that provide communications practice, originality, keep on our toes national valuables, type and style of national culture communication.*

***Keywords:** audience, communication, content, culture, journalism, spirituality.*

Питання про своєрідність та самобутність української журналістики, яке розглядається через призму «душі», необхідно досліджувати у контексті її взаємодії з іншими культурами. На жаль, такий підхід постійно ускладнюється політичними чинниками. Впродовж століть відбувалося нівелювання української національної журналістики (див.: [1, с. 168 – 171]). Це зумовлювало чисельні спроби українських дослідників обґрунтувати насамперед своєрідність української національної журналістики як чинника культури української нації, довести її право на самостійне місце серед комунікаційних культур інших народів. Водночас саме ця обставина ускладнювала здійснення компаративного аналізу, визначення, по-перше, самобутності української національної

журналістики, а, по-друге, її спорідненості, чи подібності до інших європейських національних культур.

Знаменною з цього погляду в марксистській соціальній філософії є еволюція поняття «націоналізм», яке за своїм первісним об'ємом узагалі дуже широке й обіймає всю сукупність новітніх інтелектуальних течій у науці, що беруть цілість національної спільноти за вихідний пункт своїх концептуальних побудов. В остаточній марксистсько-ленінській інтерпретації поняття націоналізму, списане «за відомством» «буржуазної ідеології», прирікається на суто конвенційне вживання, перетворюючись буквально на «слово-тиран» у чейзівському сенсі: непомірно розростається його об'єм, який у період тоталітарної диктатури неявно ввібрав у себе національне в усіх його самостійних сутнісних проявах до вузько-культурного включно (зокрема, [2, с. 132]).

Відбулося те, що передбачив Дж. Оруел у надзвичайно цікавому з погляду філософії мови трактаті «Про новомову» (епілозі до роману «1984»), говорячи про виникнення слів, «призначених не на те, щоб відбивати, а на те, щоб убивати значення. Значення цих слів... розширилося так, аби схопити цілу множину понять; упакувавши ці поняття в одне слово, їх уже легко було відкинути й забути» [3, с. 204].

Загалом для більшості дослідників проблем специфіки української культури характерною є узгодженість поглядів на те, що є визначальним для «української душі» та психіки українців. Більшість українських вчених вважають, що «українська душа» має романтичне забарвлення, емоційно-ліричну наповненість і звучання, її притаманний антименталізм. Ці риси української душі співзвучні до змістовних характеристик духовного світу доби західноєвропейського романтизму. Зокрема, відомий нідерландський культуролог Й. Хейзінга у фундаментальній праці «Homo Ludens» називає такі ознаки романтичного світосприйняття та світобачення: емоційність, сентименталізм, прагнення жити за законами почуттів і відповідний цьому вияв своїх ідеалів [4, с.316].

Доба комп'ютерних та соціально-комунікаційних технологій примушує зрозуміти, якого особливого значення набуває необхідність збереження та використання духовної спадщини минулого. Це повною мірою стосується історії української культури – зокрема, української журналістики як важливого компонента культури, який акумулює у собі інтелектуальні, наукові, технічні потенції суспільства.

Тому вважатимемо, що одним із найважливіших завдань історії журналістики є всебічне вивчення національного журналістського контенту, яке передбачає не тільки встановлення його складу та структури, але й визначення умов виникнення, особливостей становлення, виявлення тенденцій розвитку.

У сучасних дослідженнях національний журналістський контент визначається як сукупність текстів, створених за значний хронологічний період, що характеризується рядом територіальних, мовних, авторських особливостей. При цьому контент розглядається як універсальне джерело для контент-аналізу та історичного моніторингу як фундаментальна історіографічна та джерелознавча база, яка може бути використано при здійсненні наукових досліджень в різноманітних областях знань.

Подібний підхід до історичного контенту, заснований на просвітницьких загальнонаукових принципах, видається нам правомірним, але навряд чи достатнім для повноцінного аналізу «дзеркала доби» (блискуча алюзія від Максима Стріхи) [5], оскільки зачіпає лише один бік даного явища, не розкриваючи повною мірою присутні йому глибину та багатоманітність. Це, зокрема, стосується контексту процесу онтологічно визначеного буття («ми» – «я»), історії та культури, а це має важливе значення для дослідження культури українського народу. По-перше, українці є самостійне національно-культурне «я» з виокремленням конкретних специфічних характеристик. По-друге, це «я» завжди можна уявити у вигляді «ми», коли під «ми» розуміється спільне, притаманне узагальненому образу українців, тобто увага акцентується на зв'язку між «я» і загальним цілим (наприклад, зв'язок українців із загальною культурою слов'янського світу і з європейською культурою в цілому). У такому контексті український культурний поступ є чинником європейської цілісності. По-третє, сама українська журналістика може досліджуватися з позиції внутрішньодискретної структури, через діалектичний взаємозв'язок внутрішньомножинного «я» і цілісного «ми»: те, що є визначальним і специфічним для «я», стає підставою для об'єднання внутрішньої пов'язаності цілісності [6, с. 115]. Людський рід – онтологічний фундамент історії; іншими словами, історія – це «ми – буття», де «ми» неможливе без «я», проте «я» – не стільки механічна частка «ми», не персональне у собі, а множинний вимір персонального духу.

Дух є душа; у найбільш загальному значенні поняття «душа» характеризує світ внутрішнього стану людини. Своєрідне визначення душі дав давньогрецький філософ Аристотель, який писав: «душа – це субстанція у смислі форми природного тіла яке утримує у собі здатність життя, а субстанція є «ентелехія» [7, с. 453]. Форма тут виступає як «актуальність», «енергія», тобто творча сила, або, за словами Аристотеля, «ентелехія». Це визначення має важливе значення для з'ясування світу феноменально-різного, для пояснення природи індивідуального і механізму його творення, одного з найглибших філософських передбачень єдності буття і пізнання.

Отже, душа за її формотворчою властивістю здатна наділяти тіло (за Аристотелем – матерією) унікальними ознаками та характеристиками. Таке розуміння душі, сполучене з буттям історичного суб'єкта у значенні «ми» – «я», дає змогу з'ясувати сутність поняття «народна душа» у межах національного журналістського контенту.

Це положення висвітлюється фрагментом праці «Про сучасний маразм Іспанії» видатного іспанського культуролога М. Унамуна. Автор зауважує: «коли стверджують, що в колективному дусі народу є дещо більше ніж загальна сума характерів, окремих його індивідуальностей, то тим самим стверджують, що в ньому так чи інакше живуть усі характери всіх його представників; стверджують наявність колективного німбу, бездонність всезагальної душі, де існують і проявляються всі почуття, бажання і прагнення, які не узгоджуються» (переклад з російської мови наш) [8, с. 216].

Немає будь-якого індивідуального мислення, яке б не знайшло свого відображення у мисленні інших, навіть протилежних йому суб'єктів; існує навіть істинна народна підсвідомість, колективний дух. Якщо він живий – це психічна сутність зв'язку між його носіями, яка об'єднує все в єдине. Загалом поняття «українська душа» психологічно і ментально становить певний ідеальний вид структури пов'язаності елементів розуму, волі, почуттів – того ідеалу, до якого певною мірою наближається більшість українців і який дає підстави говорити про психічний, або ментальний тип українця.

Українська психіка має свої, внутрішньо притаманні лише їй, а тому відмінні від інших народів настанови світосприйняття. Подібну думку поділяють відомі українські вчені Д. Чижевський та О. Кульчицький, коли вони пишуть про світосприймальні настанови, маючи на увазі передусім цілісність пізнання і оцінок світу (зокрема, [9]). Тут душа виступає інтегративом об'єднання різних структурних компонентів пізнавальної діяльності, переламляє їх через себе, витворюючи цінне знання, надаючи йому форми фундаментальності та стійкості, наділяючи його неповторними рисами. Тому то й розум, мислення, споглядання є і душевними функціями – «серцем». Існує утворення «серця», утворення «волі», утворення «характеру» і через них – очевидність серця, порядок серця, логіка серця, такт і витонченість почування і ціннісного ставлення.

Отже, поєднання загальноукраїнського історичного культурного досвіду із сформованою часом психологічною ментальністю породжує душевний комунікаційний дискурс із внутрішньоглибинною основою розуміння і нерозуміння, сприйняття і неприйняття контенту, і подібні виміри розуміння – нерозуміння, сприйняття – неприйняття є до певної міри незмінно апріорними. На цій властивості також акцентує увагу український вчений В. Антонович, коли зазначає, що не можна жодними

силами змінити внутрішній тип людини. «Народ може від сильних утисків змінити зверхні ознаки своєї національності – пише він, – але ніколи не змінить ознак внутрішніх, духовних» [10, с. 24]. Розвиваючи і поглиблюючи це положення, Д. Чижевський доходить висновку, що народний світогляд як вияв народної душі – це сполучення позаісторичних та історичних елементів. Це – надісторична константа, зумовлена психічним складом суб'єкта і надто важко піддається змінам [11, с.17 – 23]).

Виходячи з цих міркувань, коректно змалювати особливий тип української людини інтровертивної вдачі, заглибленої у внутрішній світ, яка живе і керується у діях більше почуттями, серцем, безпосередністю, ніж раціонально-вольовими настановами. Особливо вартувало б наголосити на її внутрішній активності при зовнішній наявності (основна ознака інтроверта). Адекватним є і ставлення до об'єктивної дійсності, що виявляється у поведінці та вчинках людей, спрямованих не стільки на те, щоб змінити щось у зовнішньому, скільки на пристосуванні до нього, боячись не зрушити усталений порядок світу та природи.

Ця інтровертивна спрямованість і настанова у діях доповнюється ознаками меланхолійного темпераменту з його неврівноваженим настроєм, здатним раптово з веселощів впадати у смуток, і в цій незрозумілій тузі відчувати солодку муку, що одночасно і гнітить і тішить. Переливи настроїв, почуттів, емоційно-строката суперечлива палітра, де дивно поєднані сміх і сльози, журба і радість, різноритмова експресія, де спокій, що майже переходить у нудоту, співіснує з інтенсивною жагою духу, діяльності – все це засвідчує внутрішню недовідченість та конфліктність «української душі», її постійне внутрішнє невдоволення та внутрішній пошук шляхів самовдосконалення. На думку багатьох дослідників, внутрішній неспокій, інтровертність породжують «артистизм» української натури.

Власне, загальнокультурне середовище буття українців – зокрема, журналістика – завжди несе печать «духовного чинника душі» того народу, який створює культурні феномени. Це суб'єктивне є цілком ціннісним, сутнісним, визначальним фундаментом функціонування національного журналістського контенту, що надає українській національній журналістиці неповторності, утримує її у формі певних цілей, в середовищі яскравих типологічних і стильових за культурними показниками журналістських феноменів. У понятті «національний журналістський контент» людина та її діяльність виступають як синтезуюча основа, оскільки культура, зокрема, культура творення журналістських текстів, – це витвір людини, результат її творчих зусиль. В культурі людина виступає не тільки як істота, що діє, але і як творіння, що творить себе, формує через суперечність внутрішню єдність.

1. Шкляр В. Національна журналістика: розлад “гармонії” чи гармонія «розладу»? / В. Шкляр // Зб. праць Науково-дослідного центру періодики / ЛНБ ім. В. Стефаника. – Львів, 1995. – С. 168 – 174. 2. Бернштейн Б. М. Несколько соображений в связи с проблемой «Искусство и этнос» / Б.М. Бернштейн // Критерии и суждения в искусствознании: Сб. ст. – Москва: Сов. художник, 1986. – С. 125 – 144. 4. Оруэлл Дж. «1984» и эссе разных лет / Дж. Оруэлл. – Москва: Прогресс, 1989. 5. Стріха Максим. «Імітація» Євгенії Кононенко як дзеркало доби імітацій [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://culturalstudies.in.ua/st_2.php 6. Богатырев Б.А. Рецензия на: Ассек Игнатов. Антропологическая философия истории (к философии истории модернизма) / Б.А. Богатырев. – М.: Прогресс, 1993. 7. Аристотель. О душе // Антология мировой философии. В 4-х т. – М.: Наука, 1969. – Т.1. 8. Унамуно М.О современном маразме Испании. В 2-х т. / М. Унамуно. – М.: Наука, 1981. – Т. 1. 9. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К.: Знання України, 1992 10. Антонович В.Б. Про козацькі часи на Україні / В.Б. Антонович. – К.: Фоліо, 1991. 11. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К.: Знання України, 1992.